

Pillanatsfelvételek Somogyi Győzőről

Miden alkalommal fehér vászoningben jelenik meg. Lehet, hogy régebben másként öltözött, de mióta ismerem, húsz éve, csak gallértalan, bő vászoningben láttam, melyre hidegben többnyire bársony- vagy posztózeke kerül, lehet, hogy ő másként hívná, mert mindent pontosabban tud, mint más. Kiváltképpen az efféle dolgokat. Oldalán tarisznya, lábán saru vagy csizma, éles vonású arca körül ősz, csigás haj, mint a római szobroké, orrán szemüveg a kerek szemüvegek sokszázados szériájából. És persze délceg a tartása, mint egy testőrparancsnoknak. De senki soha nem gondolja, hogy ebben a megjelenésben keresettség van, holott a művészvilág nem megy a szomszédba egy kis rosszmájúságért. Az a fehér vászoning őrajta hiteles, mert nem úgy viseli, mint aki el akarja hitetni, hogy rózsabokorban jött a világra, hanem nyílt vállalást kifejezve: ez az a világ, ez az a kultúra, amit választottam. És nyugodt önérzettel néz szembe az emberrel, kicsit vallatón, hogy „te vajon mit választottál?“, kicsit pedig engedékenyen: „Nem baj! Ez a te dolgod.”

Volt az Ernst Múzeumban Keserű Katalin igazgatása alatt egy kiállítása. Zsúfolásig tele voltak a termek a megnyitón, ritkán látni ennyi embert. Éppen értékválságos éveket éltünk, csalódtunk politikusainkban, és az ellentábor politikusaiban soha nem is bízunk. Ott a tömegben furakodva ráébredtem, hogy a kulcsszó ez: bizalom. Ebben a festőemberben bízni lehet, ezért sereglettek akkor oda az emberek. Rettenetes hiányuk volt biztos pontot jelentő barátban, testvérben, apában, lelki vezetőben, tanítóban. Azt mondtam ott tréfásan néhány embernek: „Ha még választanánk a Duna jegén a királyainkat, akkor most ez a gyülekezet Somogyi Győzöt biztosan megtenné királynak. Csakhogy – mondtam – ő nem fogadná el a koronát. Visszamenne Salföldre. És hát pont emiatt választanánk meg.”

Most, hogy ezt leírtam, felöltött bennem egy gondolattöredék: ilyen egy szabad ember. És világosan érzem e mondat igazát, holott számtalan ellenvetés adódik. Szabad ember? Aki hihetlenül szigorú normákhoz igazította életét? Aki megnehezítette a maga számára, hogy kimozduljon otthonából? Hogy szabadon jöhessen-mehessen? Röghöz kötötte magát gondozni való állatokkal, falusi portával? Megingathatatlan az elveiben? A válasz mégis igen. Egyes filozófusok a megmondható, hogy ez a nagyon bonyolult fogalom, a szabadság, csak egyik változatában jelenti a mindentől, minden köteléktől való szabadságot. Van, adatott szabadságunk *valamire*, valaminek a megcselekvésére, megvallására, szolgálatára is. Ez a szolgálatban megélt szabadság minden bizonytalansággal boldogabbá tesz, mint a kötelmek hiánya. S e boldogság köré szívesen gyűlnek egyetemes gazdáltságukban az emberek. Így hát nem is olyan butaság Somogyi Győzöt szabad embernek nevezni.

Ám igaz az is, hogy szolgálattelvő ugyan, de nem való politikusnak, még talán királynak sem. Erről saját, ártatlan kajánsággal elmesélt anekdotáját hozom elő. Ungvárra utaztunk a Magyar Művészeti Akadémia kis csapatával, az akadémia frissen beválasztott tagjaihoz, 2006 hideg januárjában. Ugyanis 2005-ben a rossz emlékü népszavazás okozta sebek orvoslására a határon kívül élő magyar művészekből mintegy nyolcvanot kértünk fel tagságra, szimbolikusan megosztva velük állampolgárságunkat. Ez volt utolsó igazi együttlétünk Nagy Gáspárral, Gerszon Pállal, azért is emlékszem az útra élesen. Hosszú az út oda-vissza, sok mindenről eshetett szó, beszélgettünk arról is, hogy Somogyi Győző a nyolcvanas években szorosán kötődött a szamizdat-körhöz, s őt is nagy becsben tartották a kör szervezői. Egy ízben, mesélte Győző, valami megbeszélésről tartottak valahova, még a helyet

is mondta: az Akadémia utcában, a kör két vezéralakjával, Kiss Jánossal és Bencze Györggyel, akik teljességgel elmerültek a közjogi és gazdasági reformterveik fejtegetésében, amikor ő megállította őket, és azt mondta: ezek semmire sem jó elképzelések, nem vezetnek sehová, a világ bajain gyökeresen kell változtatni. – Hogyan? Mire gondol Győző? - kérdezték meghökkenve. S ő akkor azt mondta: – A hitből, Istenből kell kiindulni. Csak az hozhat változást. Most is nevetek, ahogy elképzelem a két Marxon és Lukácson felnőtt politikai gondolkodó, ellenzéki vezér arcát, amint ez a program elhangzott. Pedig milyen igaz volt Győzőnek: a reformok nem hozták meg a vágyott változást. Máshonnan kéne elindulni. Csakhogy ahol hitről van szó, már nem politikusokra van szükség. Talán apostolokra sincs. Ott már csak egymásra van szükségünk.

A Kortárs szerkesztőségében tizenhét évig ültem egy Somogyi Győző-poszter alatt. Már ott volt, amikor oda kerültem, nem tudom, ki készítette Somogyi Győző nevezetes Magyarország-térképe – Kárpát-medence térképe – alapján. Legalább két és fél méter széles volt, A4-es lapokból összeragasztva, ezekre részletekben másolták át a térképet a maga szubjektívnek mondható aránytalanságaival. A Balaton például nagyon nagy rajta, de ki az, aki ezt kifogásolná? Nem volt egy műretek a papírlapokból összetákolt térkép, mégis ez volt szerkesztőségi szobánk egyetlen mentsége. Ez a helyiség félévszázados, hámló, eredetileg is gusztustalan tapétájával, a szétkorhadt ablakkerettel, irdatlan magasan lévő mennyezetével, amelyről két huszonötös égővel egy hatkarú csillár lógott az ötvenes évek óta, a vasalkatrész-raktárba való fém polcokkal, amelyeken otffelejtett kézírathalmok porosodtak notórius könyvtolvajokat is hidegen hagyó régi recenziós példányokkal elvegyülve, alighanem mellbe vágó élményt jelentett az először ott járónak, ezért minden látogató a poszterhez menekítette tekintetét, s abból merített erőt a hosszabb ott tartózkodáshoz. Ezt Somogyi Győző talán nem is tudja. Mindenesetre tizenhét ott töltött évem alatt nem járt e szerkesztőségi szobában. Lehet, hogy bosszankodott volna az összetákolt poszteren, de lehet, hogy lerongyolódott misszionárius gyanánt üdvözölte volna alkotása gyarló másolatát.

A képei, ha szabad egy laikusnak egyáltalán képekről beszélni, a jellegzetes érik tetten a tájban, az arcokban, nem a harmóniában megnyilvánuló szépet. Mégis kötődik egy tündöklően szép látvány az emlékezetemben Somogyi Győzőhöz. A lovasairól készült dokumentumfilmben gyönyörűek voltak a vágták, szépek a fiatal lovasok, a legénykéek, a hosszú hajú lányok. A huszárok kiképzését mutatta be a film, de nem a huszárfelvonulásokon megcsodálható kerek pocakok, vaskos combok illúziótlan valóságában játszódtott, hanem a mezők, a vad mozgások, a testek szépségéről zengett ódát. És, gondolom, arról szólt, hogy mi is tette Somogyi Győzőt a huszárok apostolává.

– A modern kori művész hitelességét kikezdte az elmúlt kétszáz év hatalmi struktúrája – mondta Somogyi Győző Kolozsváron az előbb említett 2006-os év őszén egy előadásában. „Az ókorban a művészt mesterembernek tekintették, aki a technével foglalkozott, a technikával... A középkor művésze pedig az a névtelen mester volt, aki nem írta oda a nevét, és aki egész életében egy hatalmas istentiszteleti tevékenységben, a középkor egységes kultúrájában szolgált... Nem maradt ránk a középkorból egyetlen tárgy sem, amelyik ne lenne szép és művészi... A nagy változás – a fehér ember világában – az újkorban, a reneszánszban következett be, amikor az autonóm egyéniség kultuszát elkezdték piedesztálra emelni... A művészeti ágakat ma ideológusok, művészettörténészek, kritikusok, illetve a mögöttük álló pénzemberek, beruházók, a filmeket, a galériákat pénzelő, arcnélküli hatalmasságok irányítják... Ezért aztán a művésznek mégiscsak egyéni harcosnak kell lenni, és egy olyan életformát, olyan szakmájához szabott művészi életformát kell találnia, amely egyrészt Isten-közeli gondolatokat ad neki, másrészt a természet közelségét, harmadrészt pedig egy emberi közösségbe állítja őt.”

Ezt tanácsolta Somogyi Győző a mai művészeknek, hogy újra hitelessé válják, láncszemmé a művészet tradíció-láncolatában, egyénné a közösségben, egyénivé a kötelező irányzatosságban. Neki magának mindez sikerült. Ezt hirdeti nyugodt önérzettel a fehér vászoning, a tarisznya, a saru. Nincs képe, nincs szava, nincs gesztusa, mely ne volna hiteles.